ANTONI FERRANDO I FRANCÉS

Sant Vicent Ferrer: do de llengües, do de gents

L'any 1455, el papa valencià Calixt III va canonitzar fra Vicent Ferrer. El procés de canonització havia començat uns anys abans. Una vegada superat el cisma d'Occident i reconciliats el papa Eugeni IV i el rei Alfons el Magnànim, ja no hi havia impediments extrareligiosos que poguessen ajornar un clam de la Cristiandat occidental en favor del reconeixement de la santedat de fra Vicent Ferrer (c. 1450-1419). En la petició a Roma, hi havien coincidit tant Pere, duc de Bretanya, on era i és soterrat el sant valencià, com Alfons el Magnànim, rei de la Corona d'Aragó, i Joan II, rei de Castella. El mateix any de la canonització apareixia la primera hagiografia vicentina, la *Vita sanctii Vincentii Ferrerii*, del sicilià Pietro Ranzano. No oblidem que llavors Sicília, Nàpols i Sardenya integraven la Corona d'Aragó i que hui és patró de la major part dels regnes hispànics i italians que componien aquella Corona.

Tota l'hagiografia vicentina, ja des de Ranzano, ha remarcat que el sant predicava en la seua llengua materna i que tots els que l'escoltaven l'entenien. Miquel Peres, autor de la primera biografia del sant escrita en valencià, *La vida de sant Vicent Ferrer* (1510), ho expressava literalment així: "sermonant en la sua natural lengua, totes les nacions perfetament l'entenien" [cap. 1]. En termes similars s'expressen els primers goigs coneguts dedicats al sant, les *Llaors del glorios e benaventurat sent Vicent Ferrer, patró e fill de la insigne ciutat de València,* de principi del segle XVI: "Lo quart [miracle] fon ésser entesa / vostra llengua natural / per lo món universal / i de tots en tot compresa". La tradició es mitifica amb el pas del temps, especialment des del Barroc, com bé ha estudiat Vicent J. Escartí. En consolidarse la desigual confederació entre la Corona d'Aragó i la de Castella, els apologistes de la llengua valenciana tendiren a utilitzar el singular miracle de sant Vicent com a com a timbre d'honor d'una llengua que socialment anava perdent prestigi en favor del castellà àulic: sant Vicent hauria fet ressonar el seu verb per la major part d'Europa occidental durant dues dècades. Compensaven així el sentiment d'inferioritat o la deserció lingüística. La tradició ha estat invocada fins als nostres dies, fins i tot per teòrics del nacionalisme valencià modern, com Faustí Barberà, i per molts qui, en els temps difícils del franquisme, reivindicaren l'ús públic de la llengua. I no ha desaparegut en l'àmbit eclesiàstic valencià.

Ara bé, ¿quina és la verdadera naturalesa del miracle vicentí? Caldrà contrastar les afirmacions de les primeres hagiografies amb les dades històriques que ens proporcionen les actes del procés de canonització de fra Vicent Ferrer que s'han conservat (1453-1454), corresponents a Tolosa de Llenguadoc, Nàpols, Avinyó i Vannes (Bretanya). Hui són accessibles gràcies a l'edició del text llatí per Henri Fages (*Le procès de canonisation de saint Vincent Ferrier*. París-Lovaina,1904) –en prepara una edició crítica el pare Alfonso Esponera– i a la traducció castellana del dominic Sebastià Fuster Perelló (*Proceso de canonización de San Vicente Ferrer.* València, Ajuntament, 2007), sufragada per l'Asociación de Damas de San Vicente Ferrer. Jo mateix (Ferrando 1997) me'n vaig fer ressò en l'article "Sant Vicent Ferrer, predicador poliglota de l'Europa occidental", publicat a *Paradigmes de la història. Actes del Congrés "Sant Vicent Ferrer i el seu temps" (València, 13-16 maig, 1996)* (València, Editorial Saó, 1997). Ara em limitaré a resumir i articular aquelles dades, tot remarcant no tant els usos lingüístics del sant Vicent orador sagrat com la percepció que en tenien els qui l'escoltaven, sempre a partir de les esmentades actes i de la documentació coetània.

Si entenem el do de llengües com la capacitat extarodinària per a parlar diverses llengües, sant Vicent no l'hauria

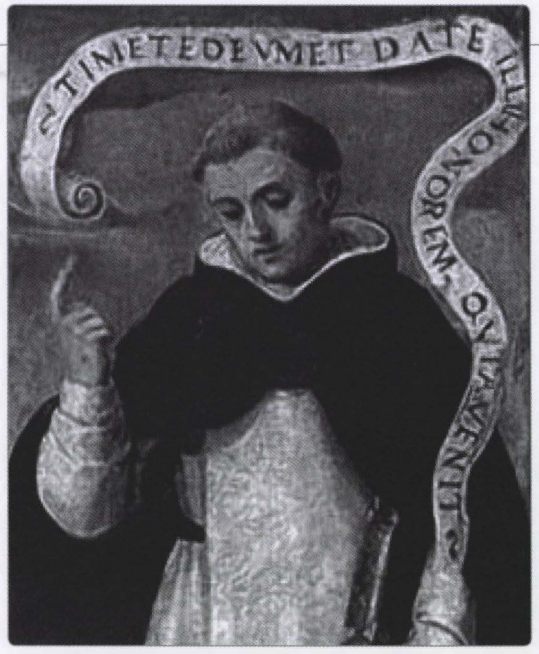

sant Vicent Ferrer predicant

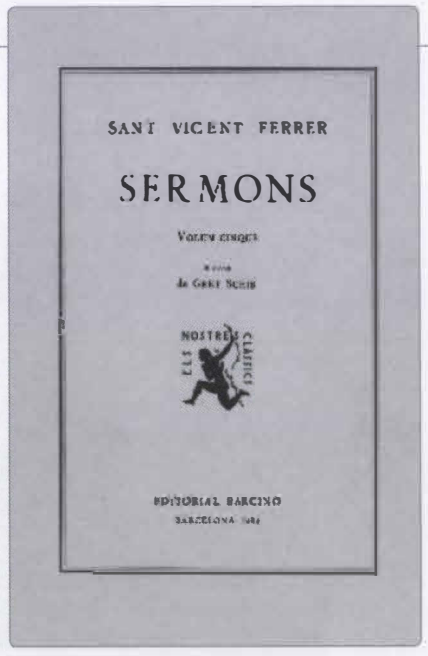

Els sermons de sant Vicent Ferrer

tinguda, perquè, segons una tradició que ja reflecteixen les actes del procés de canonització i les hagiografies coetànies, no hauria deixat mai de predicar la seua llengua materna. Mirem com ho expressà, el 1457, sant Antoni de Florència a *De sancto Vincentio confessore,* l'hagiografia vicentina incorporada al *Chronicorum opus*: "Hoc autem stupendum erat, et apostolica gratia, quod praedicans in idiomate vulgari Catalonico, intelligebatur etiam ab aliis nationibus illud ignorantibus". Ara bé, els testimonis que declaren en el procés sobre la llengua que utilitzava el sant no coincideixen en aquesta apreciació. Ben mirat, els testimonis s'expressen de tres maneres: a) els que afirmen que sempre predicava en la seua llengua materna; b) els que afirmen que tots entenien els seus sermons, i c) els que afirmen que usava altres llengües. Ho il·lustrarem amb dos exemples representatius de cada posició adduint, amb indicació de pàgina, la traducció castellana del pare Sebastià Fuster:

a 1) Bernat de Roserge, arquebisbe de Tolosa, declarà (p. 32) que "aunque el Maestro Vicente, cuando predicaba, hablara en su idioma vulgar, catalán o valenciano, sin embargo todos los oyentes, tanto los de Toulouse como los Vascones y Galos, como los de las otras naciones, allí presentes y congregados, confesaban y decían que habían entendido todo y perfectamente lo que había predicado el Maestro Vicente. Lo qual era considerado por todos como singular milagro y especial don divino";

a 2) Prigentius Ploevigner, advocat de Vannes, manifestà (p. 200) que "aunque no entendieran el idioma catalán que usaba el Maestro Vicente, sin embargo, por la dulzura de su forma de hablar y su mímica y, según se comentaba generalmente, por sus signos divinos, todos sacaban frutos de su predicación, la gustaban y la retenían";

b 1) Raimon Fabri, de la diòcesi de Tolosa, confessà (p. 54) que "lo oyó predicar solemnemente y aunque había tanta multitud de pueblo, lo entendía igual el último como el que estaba más próximo";

b 2) Ferran, bisbe de Telesia, deixeble directe de fra Vicent, declarà (p. 166) que "cada uno oía al predicador en su propia lengua; lo comprobó el testigo por primera vez en Toulouse, y por segunda vez en Dijon, en Borgoña, que es una villa del Duque de Borgoña";

c 1) Pere Floch, ciutadà de Vannes, confessà (p. 218) que "los bretones, aunque no supieran el francés, entendían sin embargo sus predicaciones. El mismo testigo conoció a muchos que ignoraban la lengua francesa y que, no obstante, recitaban muy bien sus sermones. Igualmente, tanto los de lejos como los de cerca le escuchaban perfectamente; el mismo testigo estuvo a veces cerca, a veces lejos, y le entendía a la perfección"

c 2) Alan el Noblan, també bretó, reconegué (p. 346) que "como el testigo era bretón bretonizante y no entendía bien el idioma galo, distaba mucho de su hablar; se enteró, sin embargo, por los que sabían ambos idiomas qué es lo que había dicho el Maestro Vicente, y supo que predicaba la fa católica e instruía en el Símbolo de los Apóstoles, y a rezar la oración dominical, y a signarse con la señal de la cruz."

Les dues últimes declaracions fan veure que a Bretanya fra Vicent recorria al francés per fer-se entendre, encara que altres testimonis d'aquell mateix ducat deien que emprava el seu valencià o català. El recurs a la llengua materna devia ser esporàdic, i s'ha d'interpretar com una estratègia de la seua oratòria. Allò que és comú a totes elles és que tothom creia entendre'l, ni que fos pels seus gestos i pel to de les seues paraules. En aquest sentit, és diàfana la declaració del bisbe de Telesia, que era aragonés i seguí el sant uns quants anys: "cada uno oía al predicador en su propia lengua". I és en

sant Vicent Ferrer predicant

Representació dels miracles de sant Vicent Ferrer

això que confirma la majoria dels testimonis del procés i el que avala la documentació de l'època. Així, l'autor del *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim* escriu: "tots los seus sermons eren de tanta gràcia que totes generacions de gents l'entenien". I l'informe tramés a Ferran el d'Antequera sobre les activitats de fra Vicent fa veure que la comprensió dels seus sermons derivava dels "gestos que sobre ello faze, ca non ha en el mundo cosa que diga por la boca de que non faga el gasto como lo dize".

San Vicent predicà no sols a València, Catalunya, Mallorca, el Rosselló i Aragó, sinó també a Castella, el País Basc, Occitània, nord d'Itàlia, Suissa, França, Normandia, Borgonya, Flandes i Bretanya, a cada lloc en la llengua romànica més coneguda pels seus destinataris. No debades passà una vintena anys fora del seu país. Però no sols coneixia les principals llengües romàniques, sinó que tenia facilitat per a expressar-s'hi. Prou que ho posa de manifest la carta que, el 1405, envià des de Gènova Nicolau de Clemanges, secretari del papa Benet XIII, a Reginaldo Fontanini, a propòsit de fra Vicent: "Né en Aragon, il passe en Italie; à peine arrivé, il se met à prêcher en langue italienne avec une telle facilité, une telle intelligence, et une telle distinction que vous l'auriez cru positivement Italien. Et les Italiens avouent qu'ils ne se comprennent pas mieux entre eux qu'ils ne le comprennent, jusqu'aux petites filles elles-mêmes. Vous me direz peut-être qu'il n'est pas surprenant que parlant italien, les Italiens le comprennent. Soit, mais vous avouerez qu'il est surprenant que, à peine arrivé, il sût déjà la langue. En tot cas, voici qui est plus fort: il parle si bien italien qu'il n'y a pas que les Italiens qui le comprennent, mais de gens qui n'ont aucune teinture de cette langue. Un Allemand m'a affirmé avoir entendu toutes ses paroles comme s'il eût parlé en allemand. Et moi qui ne comprends qu'à moitié l'italien, j'affirme que je le comprenais aussi bien que je vous comprends vous-même". I prou que ho confirmen les paraules i les frases en occità, segurament autògrafes, com creu Francisco Gimeno, intercalades en l'esquema manuscrit d'un sermó predicat a Belley, prop de Lió, que el 1924 edità Clovis Brunel.

Les declaracions d'alguns testimonis del procés en favor del monolingüisme valencià o català de fra Vicent només es poden entendre en el context d'un gènere que induïa els enquestats a pronunciar-se d'acord amb els presupòsits implícits en els qüestionaris i amb unes conviccions més col·lectives que personals, i en un context cultural en què predominaven les actituds d'intercomprensió lingüística a les del nacionalisme excloent. El poliglota Vicent Ferrer no sols tenia el do de llengües, sinó el do de gents, és a dir, una extraordinària capacitat d'adaptar-se als seus interlocutors, als seus oients. Un do que li era natural i alhora conreat, però que també provenia d'aquella força interior capaç d'obrar en cada lloc el "miracle" lingüístic: que tots creien comprendre el seu missatge. I és que sant Vicent Ferrer es va amerar de les paraules de Pau als de Corint (I, 9, 19-23), i, sense deixar de ser valencià, es va fer francés amb els francesos, occità amb els occitans, castellà amb els castellans, aragonés amb els aragonesos i italià amb els italians, és a dir: "M'he fet tot amb tots per salvar-ne alguns, costara el que costara. Tot ho faig per l'evangeli, per tenir-ne part". Una exigència de l'evangeli que, en la terra de sant Vicent, hauria d'interpel·lar als que diuen que hi creuen. ■

SAOTEXTUAL
REPOSITORI DE TEXTS PER A L'ENSENYAMENT DE LA LLENGUA

Autor/a: Ferrando i Francés, Antoni
Títol: "Sant Vicent Ferrer: do de llengües, do de gents"
Publicat a: revista *Saó* núm. 369 (2012), p.16-18
Autor/a del comentari: Eduard Comeig Ramírez

1. Quines referències del text i la maqueta et permeten esbrinar en quina publicació, en quina secció i en quin moment es publicà aquest article?

2. Què representen les il·lustracions del text? Com es relacionen amb el llegat del personatge històric?

3. Busqueu i corregiu, si escau, les dates de naixement i mort que apareixen al text.

4. Com defineix el text el «do de llengües»?

5. Assenyaleu tres fets que justifiquen el reconeixement i la fama de Vicent Ferrer en el seu temps?

6. Apunteu tres aspectes que ajudaren la seua extraordinària eloqüència.

7. Quina actitud destaca el text d'aquell context cultural, i a quina altra la contraposa?

8. Quines funcions assenyala el text per a la reivindicació del seu quart miracle («ésser entesa vostra llengua natural per lo món universal»)?

9. El personatge encara ara mou polèmica i resulta llegendari. A què ho atribueixes?

10. Coneixes els «miracles de Sant Vicent»? A quin gènere pertanyen i quan són representats? Esmenta'n tres.

Propostes d'altres activitats per realitzar a l'aula (debats, treball cooperatiu, etc)

11. Son germà també fou un personatge culturalment i literàriament principal. A causa de què?

12. Al voltant de Sant Vicent Ferrer trobem opinions contradictòries... Posem per cas, la llegenda d'espolsar-se les espardenyes d'una banda, i d'una altra, els moviments una vegada esdevingut sant oficial, per a fer-lo patró del Regne de València substituint Sant Jordi. Busqueu-ne referències en grup i proveu d'interpretar eixes polèmiques i valoracions oposades. Depenen més de la nostra perspectiva actual o de l'acció i intenció del personatge històric?

13. Amb quin apel·latiu es coneix popularment Sant Vicent Ferrer i quin era el seu lema principal? Trobes que estan relacionats?